

חבל נחלתו

סימן נט

שימוש בכלבי תקיפה לשמירה

שאלה

באזור מוכה גניבות חקלאיות הוצע, לשם שמירה על מטע צעיר, לגדר אותו בגדר רגילה שאינה מאפשרת כניסה, ואז לקנות כמה כלבי תקיפה אשר מסתערים על גנבים ופוצעים אותם. הכלבים יאולפו להכיר מספר אנשים מצומצם, וביום הם ייקשרו, ובלילה או בשבתות וחגים יהיו חופשיים. ובצורה כזו יגנו על המטע וציודו מגניבות.

האם מותר להשתמש כך בכלבים? במידה ויחדור גנב – מי חייב על פציעתו? במידה וגנב יעשה פירצה בגדר והכלבים יצאו מהמטע ויזיקו מי חייב בנזקם?¹

א. גידול כלבים בבית ישראל

במשנה (ב"ק פ"ז מ"ז): "לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת". וברע"ב: "את הכלב – מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מיראתו" וכ"כ נ"י על הרי"ף (כט ע"ב).

ובגמרא (ב"ק פג ע"א): "לא יגדל אדם את הכלב – אא"כ קשור בשלשלות כו'. תנו רבנן: לא יגדל אדם את הכלב – אלא אם כן קשור בשלשלת, אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר, וקושרו ביום ומתירו בלילה. תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: המגדל

כלבים כמגדל חזירים. למאי נפקא מינה? למיקם עליה בארור. אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: בבל כעיר הסמוכה לספר דמי, תרגמה: נהרדעא. דריש ר' דוסתאי דמן ברי: ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל – ללמדך, שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות, חסר אחת, והיתה אשה מעוברת ביניהם וראויה להשלים, ונבח בה כלב והפילה, נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל. היא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא, נבח בה כלבא, אמר לה מריה: לא תיסתפי מיניה, שקולי ניביה. אמרה ליה: שקילי טיבותיך ושדיא אחיזרי, כבר נד ולד".

וכן בבבא קמא (טו ע"ב): "האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכלה תרנגולא – משונה הוא, ולא מגבינן בבבל. והני מילי ברברבי, אבל בוטרי אורחיה הוא. ואי תפס לא מפקינן מיניה. ואי אמר: קבעו לי זימנא דאזלינא לארעא דישראל – קבעינן ליה. ואי לא אזיל משמתינן ליה. ובין כך ובין כך משמתינן ליה – עד דמסלק הזיקא, מדרבי נתן; דתניא, רבי נתן אומר: מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעו בתוך ביתו? ת"ל: לא תשים דמים בביתך".

ספר יראים (סי' רי) הביא את איסור גידול כלבים בדין: "לא תשים דמים בביתך". וז"ל:

1. עפ"י בירור שערכתי עם עו"ד, לפי החוק במדינת ישראל, בעל הכלב חייב בכל הנזקים אפילו אם הגנב חדר ללא רשות לרשות בעל הכלב, ואף אם הגנב שחרר את הכלב, והכלב תקף או הזיק בעל הכלב חייב והגנב פטור. הבירור להלן הוא עפ"י דין תורה.

בתוך שלו עליו הכתוב אומר למס מרעהו חסד וגו'". ובאר הפני משה: "למס הוא רמז לכלב כדאמר בפרק במה אשה שכן קורין אותו בלשון יוונית וכשהוא מגדלו בתוך ביתו נוטל מרעהו החסד ומונעהו מתוך ביתו". וכן במהר"א פולדא. משמע שהירושלמי רואה זאת לא כלאו וכש"כ שאינו בארור אלא כחוסר גמילות חסדים, ובכך חולק על הבבלי. ונראה שאף הפוסקים שנביא להלן לא סברו כיראים וכר' יהודה שיש חיוב לאו ומלקות ואף שמתא במגדל כלבים אלא כירושלמי ולכן לא הביאו שחייב מלקות ושמתא.

הביא השטמ"ק: "ולענין פסק כתב הרמ"ה ז"ל בפרטיו וז"ל: רבי אליעזר הגדול אומר: כל המגדל כלבים וכו' ודוקא בדלא קטיר. ולא תימא ה"מ היכא דיכול לאזוקי אלא אפילו היכא דשקילי ניביה וטופריה נמי אי קטיר ליה בשלשלת שרי ואי לא אסור וחישיטין דילמא נבח באיתתא דמעבריה ואגב ביעתותה מפילה. הילכך אי קטיר בשלשלת דחזיא דלא מצי מזיק לה ולא דחלת מיניה שרי ואי לא אסור, דחישיטין דילמא לא ידעה דשקילי ניביה וטופריה ואגב ביעתתיה נאיך ולד גרס לה לשכינה שתסתלק מישראל".

והרי"ף (ב"ק ל ע"א) פסק: "לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר ביום קושרו ובליילה מתירו". וכן ברבינו ירוחם (מישרים נ"א ח"א), ובסמ"ק (הגהות רבינו פרץ מצוה קעא).

הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ה ה"ט) כתב: "וכן אסור חכמים לגדל חזירים בכל מקום, ולא את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת, אבל מגדל הוא כלבים בעיר הסמוכה לספר,

"דמים לא תשים. את ה' אלהיך תירא ותקיים את אשר צוה בפ' כי תצא כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך. לא לענין מעקה לבד דבר הכתוב אלא על (כל דבר) המזיק. כדתינא בסוף אלו נערות [מ"א ב'] ר' נתן אומר מנין שלא יעמיד אדם סולם רעוע בתוך ביתו **ולא יגדל כלב רע בתוך ביתו משום שנאמר לא תשים דמים בביתך** ועל כלב רע קללו חכמים כדאמרינן כל המגדל כלב רע בתוך ביתו ולא [קשר בשלשלת] כמגדל חזיר למאי נ"מ למיקם בארור. ותנן [ב"ק ע"ט ב'] לא יגדל אדם את הכלב אלא א"כ קשור בשלשלת ועליו אחז"ל בגמרא [פ"ג א'] מגדל בארור למדנו שמה שהזכירו חכמים בכלב בריא לשלשלת דהיינו כלב רע אבל כלב שאינו רע מותר, כדאמר [ב"מ ע"א א'] האי ארמלתא לא תרבי אבל אחרים מותרים. והוא בכלב דלאו בר הזיק הוא מיירי ותן לחכם ויחכם עוד. למדנו שמזוהרים בני ישראל שלא להעמיד כל דבר המביא לידי הזיק בבתיהם".

ובשטמ"ק (ב"ק פג ע"א) פרש מה בין ת"ק לר"א: "ואליבא דת"ק דמתניתין ליכא אלא מלקות משום ולא תשים דמים בביתך, ואליבא דר' אליעזר הגדול איכא משום ארור דהיינו שמתא הר' יהודה ז"ל".

למדנו מדבריהם שגידול כלב רע שנובח או מתנפל על הבריות ואפילו שאינו יכול להזיק ("דשקיליה ניביה וטופריה") אסור. ועוד לפני שהזיק חובה על בעליו להסירו, ואם לא הסיר הוא עבר בלאו ונענש במלקות מן התורה. ולפי ר' אליעזר הוא אף בארור ושמתא!

בירושלמי (ב"ק פ"ז ה"ז) נאמר: "לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת אמר רבי יוסי בי ר' חנינה כל המגדל כלב רע

חבל נחלתו

דומה להתיר, כשמגדלו, וקשור בשלשלת, כדפי' בסוף פ"ק, ועוד, מדלא תנא במתניתין לא יגדל כלב רע מסתמא, לאשמועינן דאפילו בקשירה אסור. כדי שיהיה אין מגדלין כלב איירי בכל עניין, דומיא דאין מגדלין חזירים דלעיל מיניה. דאיירי בכל עניין. ועוד, דהא אמרינן בריש אין מעמידין (ע"ז כ"ב ע"ב) תני רב יוסף, ארמלתא לא תרבי כלבא בביתא, משום חשדא. דמשמע בלא חשדא מותר. וכן דקדק בהג"ה מיימוני' דלעיל. וזה לא איירי בקשירה. וכן פירשו התו' בפרק איזהו נשך (ב"מ ע"א ע"א ד"ה לא). דלהכי אסורים, משום לזות שפתים, שהולך הכלב אחריה, ועל זה סמכו לנהוג היתר. ומ"מ מהאי ליכא ראייה כ"כ. דדילמא האי איירי בכלבא כופרים, דהיינו כלבים קטנים, ולא נבחי, או כלבים גדולים, שרגילים לצוד עמהם, שג"כ אין רגילים להזיק. וכן פסק ר' אליעזר לעיל בהאי פירקא (פ' ע"א), גבי אין מגדלין חיה דקה. משמע דבענין אחר אסור. ואף דמתניתין איירי בכלב רע, היינו סתם כלב, **שהוא מנבח על כל מי שאינו מכיר. ומחמת נביחתו הוא קרוי רע, אף שאינו נושך**, כמו שאפרש. לכן כל איש ירא שמים לא יגדל כלב, אלא כלבים כופרים. וכה"ג, שמשונים בצורתם, שהם עומדין לצוד עמהם. או לנוי בבית. אבל סתם כלב לא, אף שאינו נושך. מ"מ אסור, משום שהוא מנבח. והאשה מפלת מיראתו. וכן פי' רש"י אמתניתין דלא יגדל אדם כלב כו' (ע"ט ע"ב ד"ה את הכלב). מפני שנושך ומנבח, ומפיל האשה. משמע דחשוב ליה בתרתי. וכן מביא מעשה בתלמוד בסוגיא זו (פ"ג ע"א). שאחד היה שקול לשני הכלב. והיה מנבח באשה מעוברת, והפילה מיראתו. דלא ידעה ששקל לשינוי, לאשמועינן, שאין היתר לכלב כשהוא מנבח,

ביום קושרו ובלילה מתירו, ואמרו חכמים ארור מגדל כלבים וחזירים מפני שהזיקן מרובה ומצוי". מבואר מדבריו שלא הבין זאת כלאו ושמתא, אלא קביעה של חכמים שראוי שלא לגדל בגלל הנזק שהם גורמים. וקביעת הארור היא בתור ביטוי חריף של קללה אבל לא שמתא.

הסמ"ג (עשין סו-סז) לאחר שהביא את דברי הרמב"ם הוסיף: "אבל כלב שאינו רע מותר לגדל, שדווקא לאלמנה אומר במסכת ע"ז (כב, ב) שאסור לגדל [את] הכלב מפני חשד". וכ"פ בטור (חו"מ סי' תט) ובשו"ע (ס"ג).

וכן הים של שלמה (ב"ק פ"ז סי' מה) כתב: "דין כלב רע לא יגדל אדם בתוך ביתו, אלא בקשירה מעולה, ומתירו בלילה, אם הוא מפני חשד גנבים. **ולאו דוקא כלב רע, אלא סתם כלב שהוא מנבח בכל אדם קרוי רע**, ודוקא כלבים קטנים לנוי הבית, או כה"ג, שידוע לכל שאינו מזיק מותר, אפילו בלא קשירה".

וכתב עוד היש"ש בהמשך: "ונראה דוקא כלב רע קאמר מתניתין, אבל בסתם כלבים לא איירי, דדוקא כלב רע אסור, משום דר' נתן, כדלעיל בפ"ק (ט"ו ע"ב), מניין שלא יגדל אדם כלב רע כו', שנאמר (דברים כ"ב, ח) לא תשים דמים בביתך, אבל כלב שאינו רע מותר לגדל. וכן משמע בירושלמי (ה"ז), דקאמר אמתניתין דהכא, לא יגדל אדם כלב רע כו'. א"ר יוסי בר חנינא, כל המגדל כלב רע בתוך ביתו, עליו הכתוב אומר (איוב ו', י"ד) למס מרעהו חסד. וכן איתא בהג"ה מיימוני' פרק י"א דהלכות רוצח (אות ג). וא"ל הא דכלב שאינו רע מותר, היינו בקשירה. וכלב רע אפילו בקשירה אסור. דאין הסברא נותנת כלל לאסור כלב בקשירה. בפרט כשהוא מגדלו בביתו. ואפילו ארי

אלא בקשירה. ודריש ג"כ האי. מאי דכתיב (במדבר י', ל"ז) ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, ללמדך שאין שכניה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות. היו חסר אחת. והיתה אשה מעוברת ביניהם, וראויה להשלים. ונבח בה כלב, והפילה. נמצא זה גרם לשכינה שתסתלק מישראל, עד כאן. ע"כ הנח לישראל. ואשרי מי שנוהר, ותבא עליו ברכה".

עולה למעשה שמותר לגדל כלב רע קשור בשלשלת של ברזל (קצרה). וכלב שאינו יכול להזיק לא בנביחתו ולא בשיניו ובצפורניו, ניתן לגדל פרט לאלמנה מפני החשד, ומן הראוי שלא לגדל כלל בגלל ריבוי הנזק שהם גורמים.

ב. גידול כלב בספר

כאמור לעיל, הותר לגדל כלבים רעים בספר ולשחררם בלילה. השאלה היא אלו מקומות מוגדרים ספר, והאם החשש רק לגנבים גויים או אף לגנבים מישראל.

רש"י הוסיף בפירושו דברי רב נחמן אודות בבל (לעיל): "בבל – שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר, ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה, מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל".

בתורת חיים השיג על רש"י: "פירש רש"י דנהרדעא היתה יושבת על הספר ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בה ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל בה כלבים כאלו היא מא"י, ותימא דא"כ כעיר הסמוכה לספר בארץ ישראל דמי הוה ליה למימר. ועוד דלא יגדל אדם את הכלב דמתני' בכל מקום איירי אפילו בבבל ובחוק לארץ דומיא דאין

מגדלין חזירים, וא"כ הא דקתני עלה ברייתא אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר בבל נמי איירי דשרי לגדל בעיר הסמוכה לספר ומאי קמ"ל רב נחמן. לכך נראה דנהרדעא לאו סמוכה לספר הוה והכי קאמר בבל כיון דעיירות עובדי כוכבים ומזלות סמוכות שם לעיירות ישראל כדאיתא בפרק קמא דיבמות צוה ה' ליעקב סביביו צרו אמר רב כגון הומניא לפוס נהרא **לכך אפילו עיר היושבת באמצע המדינה מותר לגדל בה כלבים כמו בעיר הסמוכה לספר** ותרגמא נהרדעא דוקא לפי שיש שם יישוב קבוע וישראל הרבה, א"נ לפי שהיו עיירות של עובדי כוכבים ומזלות סמוכים לה".

עולה מתורת חיים שלא דוקא עיר בספר אלא אף עיר שמסביבה גויים שחוששים מפגיעותיהם מותרים לגדל בה כלבים אשר יהיו קשורים ביום ומשוחזרים בלילה.

והים של שלמה (ב"ק פ"ז ס"י מה) כתב: "מתניתין (ע"ט ע"ב) לא יגדל אדם את הכלב. אלא א"כ קשור בשלשלת של ברזל (פ"ג ע"א). ת"ר ולא יגדל אדם את הכלב, אלא א"כ קשור בשלשלת. ובעיר הסמוכה לספר, **בין ישראלים לגויים**, וצריכה שימור. יכול לגדלו, וקושר ביום, ומתירו בלילה. ואין לומר שהקשירה ביום אפילו בשמירה פחותה סגי. מדלא אמר וקושרו בשלשלת, כמו ברישא, דבספר הקילו. דהא בהדיא איתא בתוספתא (פ"ח ה"ה) וקושרו ביום בשלשלת. אלמא **שאפילו בעיר הסמוכה לספר צריכה שמירה מעליא**. ותני נמי (פ"ג ע"א), ר' אליעזר הגדול, אומר המגדל כלבים הוא בארור, כמו שמגדל חזירים. **וא"כ פלא בעיני, על מה נוהגין עכשיו שמגדלים**. ואפילו אם נאמר שעכשיו נחשבים כעיר הסמוכה לספר, לכל ישראל

חבל נחלתו

ונכנס יסגור הדלת אחריו מה שורת הדין בזה?"

ומסיק ר' משה כלפון הכהן: "ונמצא לפ"ז דלע"ד יכול לעכב עליו אפילו אם החזיק כל שראה דבר שנתחדש דהיינו שגורם הזיק כגון שהיה קשור ובא להתירו או כגון שלא היה הכלב קשה ונובח והיה קשה ונובח ומבעית וכיוצא.

"גם מה שטען מצד קרוביו שבאים לביתו ואם יהיה הכלב בלי קשירה נמנעים מלבוא נראה דאם אין להשותף יכולת לעכב על שותפו שיכנסו קרוביו אז יוכל השותף לעכב שלא יהיה בלי קשירה מטעם קרוביו. והנה דבר זה נלמד מדברי מרן ז"ל סי' קנ"ד ס"ב דלא יכול לעכב רק לשכון אך לעמוד איזה שעות משמע מדברי מרן ז"ל דשפיר דמי דאי איתא הו"ל לאשמעינן רבותא דגם בכה"ג מצי מעכב ועוד דהנה מור"ם שם גם בבאים לשכון ולדור כתב די"א דיכול ואינו מעכב עליו וא"כ אפשרי פלוגתא לא מפשינן לומר דגם בכה"ג פליגי, ומאחר שאינו יכול לעכב עליו ממילא יוצא דיכול הלה לעכב על פתיחתו את הכלב מטעם זה.

"ועוד נ"ל דיכול לעכב עליו מצד זה דשמא ימשך איזה היזק מכלב זה לשום אדם בצאתו ושמא יהיה לו איזה עונש מצד הממשלה ח"ו, כי אנשי הממשלה אינם מבדילין כלב זה של מי הוא, רק שואלים על אנשי הבית ואיזה מהם שנמצא לפניהם ראשון ב"מ נתפס ואף שיקבל עליו השותף כל האחריות לא מהני מכמה טעמים ידועים. אמור מעתה דבהא סלקינן ותורה יוצאה מכל האמור מעלה דהאמת הוא דמכמה טעמי תריצי **חייב שכנגדו לאסרו ולקשרו בשלשלאות של ברזל ביום ולהתירו בלילה.**

"ובלא"ה בנ"ד דהכלב הוא של שכנגדו מלבד

שדרים בין הגויים. סוף סוף צריך לקושרו ביום היטב כדפי'. ובחידושי מרדכי (שלטי הגבורים אות א') מצאתי הטעם, על מה נהגו להקל האידנא בכלבים. מאחר שבעיר הסמוכה לספר, **ביום שאינם יראים קושרו. ובלילה שצריכים שימור יתירו.** ואנו שדרים ביניהם, אפילו ביום מתירים, כעיר הסמוכה לספר, דמתירים בלילה ע"כ. ולא נהירא כלל, חדא, דעינינו רואות דאין אנו צריכין שימור יותר ביום. אע"פ שאנו דרים ביניהם, לענין שיצילו אותנו הכלבים, יותר מעיר הסמוכה לספר. וכי היכא דקושרו לשם ביום, ה"נ לדידן. ועוד, נהי דאיכא חששא טובא האידנא, וצריכה יותר שימור. מ"מ אינה נראה להתיר כלבים, דאיכא השמת דמים בביתך, וסכנות נפשות. מחמת חששא דשימור מומן. ולא אמרו חכמים אלא ומתירו בלילה, כלומר בזמן שאין אנשים מצויים, וליכא השמת דמים בביתך שכיח כלל. מה שאין כן ביום".

עולה מדברי הי"ש שאינו מתיר להשאיר אותם מותרים ביום, וחושש יותר להשמת דמים מאשר לסכנה מנכרים ביום. בשו"ת שואל ונשאל (ח"א חו"מ סי' לב) נשאל: "שותפים בחצר שיש להם כלב ואחד מהם רוצה לקשרו ביום ובלילה מכמה טעמים: א) שזה כלב רע וכמה פעמים באים איזה אנשים לבית לאיזה צורך עם בני הבית ונבעתים וקרה פעמים שניצולו בנס. ב) שעי"ז קרוביו נמנעים מלהכנס אליו מיראה. ג) שכמה פעמים הכלב יוצא מהבית ויש לחוש שיוזק לעוברים ושבים ברה"ר. ושותפו טוען שמתירא מפני גויים מפני לסטים שיכנסו ביום או יתחבאו באיזה מקום בחצר ובלילה יעשו מה שלבם חפץ כמו שקרה פעם בחצר זה. ואודות הקרובים או רחוקים מי מכריחם לבוא, ואודות יציאתו לרה"ר נתקן שכל יוצא

לבקרו, ואולם יש להקפיד ששענר החצר יהיה סגור כדי שלא יוכל הכלב לצאת לבחון ולהזיק העוברים והשבים, ורק לאדם שיכנס לתוך החצר ללא רשות יוכל הכלב לתופסו... "אם אין חצר הסמוכה לבית שיהיה הכלב מונח בו, צריך הכלב להיות קשור ביום בשלשלת חזקה הנראית לעין שהעוברים ושבים לא יפחדו, וכן צריך שגם בלילה יהיה קשור בשלשלת מפני העוברים והשבים שלפעמים עוברים בשעות מאוחרות בלילה כדי שלא ינזקו, ודי בכך שיהיה לכלב שלשלת ארוכה שיכול למנוע את הרוצים להתקרב סמוך לבית ממש ולהזיק את היושבים בו. "ועכ"פ צריך להקפיד שכלב כזה הנ"ל שנובח על כל מי שהוא אינו מכיר, לא יהיה מצוי ללא קשירה ברצועה או שלשלת, וכל שכן אם הוא כלב נושך ומזיק שיש להקפיד ולהשגיח עליו במשנה זהירות שיהיה קשור תמיד. וכלב שאינו נושך ואף אינו נובח כלל מבואר דינו באות א' לעיל. הנ"ל בצורכי שמירה רגילים שאין בהם חשש סכנת נפשות ממש, אולם במקום שהוא סמוך לגבול וכיו"ב שיש חשש למסתננים ואוייבים ח"ו והוא סכנת נפשות ממש ודאי שיש להתיר שיהיה הכלב משוטט בלילה ללא קשירה בשלשלת ואם יש צורך מותר גם ביום, אולם כמובן שיש ג"כ לדאוג לסידורי בטחון מתאימים שלא יזיק הכלב ח"ו את תושבי המקום העוברים ושבים שם, וכגון לסדר שיהיה הכלב מונח בין ב' גדרות וכדו'".

ג. הנכנס ללא רשות ופגע בו כלבו של בעה"ב

נעבור לדין גנב הנכנס שלא ברשות למטע ונשכוהו כלבי תקיפה.

דודאי רשאי בשלו לקשרו כרצונו עוד בה דאם שכנגדו בא להעמיד זולתו יכול לעכב דהרי לא החזיק ומה שהחזיק הוא המסרב וכ"ז אם החזקה מועלת וכ"ש אי דמי זה לאינהו דלא מהני בהו חזקה ולדעתני כעת נ"ד עדיף מכלם וכל עת וזמן יכול לומר לא אוכל לסבול. זהו הנלע"ד בזה ברור מאד ואכמ"ל עוד בזה כי לדעתני די והותר בכל מה שנזכר".

ובשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ג חו"מ סי' ח) נשאל ממושב בפרוזדור ירושלים האם מותר לגדל כלבי שמירה מחשש של פגיעת גוף ונפש מישוים נכריים סמוכים. והאריך בדרכו, ומסקנותיו הן:

"ומכל האמור הנראה לדינא הוא:

"א) ראוי להמנע כלל מגידול כלב כשהוא לשם נוי ושעשוע וללא צורך של ממש". והאריך להוכיח עפ"י הנגלה והנסתר שאין להכניס כלבים לבית ישראל אלא לצורך כגון בטחון עצמי של ילד או כלב נחיה לעיור וכד'.

"ב) באופן שמגדל את הכלב לשם שמירה, יש להתיר בתנאים כדלקמן:

כל שכלב זה נובח על כל מי שהוא אינו מכיר אפילו אינו נושך דינו כדין "כלב רע", וראוי היכא דאפשר להקפיד שיהיה הכלב נמצא בחצר הבית במשך כל היום וגם יהיה קשור שם בשלשלת או ברצועה חזקה שמא יבוא מישהו לבקר את בני הבית ויכנס לחצר והכלב יזיקו [ע"י היטב גמ' בבא בתרא (ז ע"ב)] הוא חסידא וכו' וברש"י שם], וכן נמי ראוי לשים שלט המודיע מבחון שנמצא כאן כלב להודיע לעוברים ושבים שלא יבהלו ויפחדו מנביחתו, ובלילה יכול להתיר לו את הרצועה כדי שיוכל הכלב להסתובב בחצר ולשמור משענה שאין לחוש שמא יבואו בני אדם

חבל נחלתו

"בד"א, כשנכנסה הבהמה לרשות הניזק והזיקתה. אבל אם נכנס הניזק לרשות המזיק והזיקתהו בהמתו של בעל הבית, הרי זה פטור על הכל, שהרי הוא אומר לו: אילו לא נכנסת לרשותי לא הגיע לך הניזק. הרי מפורש בתורה, ושלח את בעירו ובער בשדה אחר (שמות כב, ד)."

ונראה על כן שבניגוד לשיטת המשפט במדינת ישראל בעל כלב ששחרר כלבו בחצרו בלילה ונכנס גנב וננשך ע"י הכלב בעל הכלב פטור מנזקיו.

אולם כל זאת בנכנס ללא רשות שפגעה בו במקרה בהמתו של בעל הבית. אולם כלבי תקיפה אינם סתם בהמתו של בעה"ב, הם אומנו לתקוף ולעיתים אף להרוג. (כלבי תקיפה ממשיכים לתקוף עד שהנאבק מולם מפסיק להתנגד, ולכן ח"ו יכולים להגיע להריגת גנב). במתקנים בטחוניים כלבים אלו הם נשק כנגד אויבים. אבל גנב אינו אויב².

ולכן, אם נכנס גנב ונהרג ע"י כלביו של בעל הבית במקרה כזה בעל הכלבים חייב. מפני שהכלבים אולפו לתקוף ולהרוג, ואילו המדובר בפוסקים הוא שכלבו של בעה"ב לא אולף לכך. ועוד, עונשו של גנב אינו נפשות או חבלות בגופו ואפילו אם הותר לעשות דין לעצמו היינו כדי למונעו מלהזיק או ליטול את של בעל החצר, אבל האם מותר למונעו ע"י חבלה חמורה או ע"י הריגתו?! ולפי"ז אסור להשאיר כלבי תקיפה משוחררים בשטחו כדי שיפגעו בגנבים³.

המשנה בב"ק (פ"ה מ"ג, דף מז) קובעת: "הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור".

ובתוספתא (ב"ק פ"ה ה"א): "יש נותן את הכופר ואין נסקל נסקל ואין נותן את הכופר... נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות נגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית ומת נסקל ואין נותן את הכופר". ועוד **בתוספתא (פ"ו ה"ז):** "פועל שנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו אע"פ שיש לו רשות ליכנס ולהגבות את שכרו נגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור ואם אמר לו הכנס בעל הבית חייב". ומסקנת הסוגיה בדף לג ע"א פוטרת את בעל החצר שנכנס אליה גנב וכד'.

וכ"פ הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ז ה"ד) לגבי פגיעות בגוף: "המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו פטור".

ולגבי פגיעה בנפש פסק הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"י ה"א): "אין הבעלים משלמין את הכופר עד שתמית בהמותן חוץ מרשותן, אבל אם המית ברשות המזיק **אע"פ שהוא (=בהמתו) בסקילה** הבעלים פטורין מן הכופר. כיצד, הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו ואפילו נכנס לתבוע שכרו או חובו ממנו ונגחו שורו של בעל הבית ומת, **השור בסקילה והבעלים פטורין מן הכופר** שהרי אין לו רשות להכנס לרשותו של זה שלא מדעתו". וכן פסק בשולחן ערוך (ח"מ סי' שפט ס"י):

- הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: למה ח"ו? צריך להרוג את הבא במחותרת. קרוב של קרוב שלי נהרג ע"י פורצים והיו עוד מקרים כאלה. **תשובת המחבר:** ע"י תשובתי בהערה הבאה.
- הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: אינני מסכים.

ד. גנב ששחרר כלבו של בעה"ב ויצא והזיק

נעבור מכאן לשאלה הבעייתית ביותר והיא אם הגנב פרץ מעבר לכלב, והכלב ברח מהחצר והזיק נזקי גוף לאחורים, האם בעליו חייבים או הגנבים חייבים? המשנה בריש פרק הכונס בבבא קמא כותבת: "נפרצה בלילה או שפרצה לסטים ויצאה והזיקה פטור הוציאה לסטים – לסטים חייבים".

ומפרש הרמב"ם על המשנה: "ואמר הוציאה לסטים, אין כונתו אם הוציאו את הבהמות בידיהם לפי שזה ברור, אלא כונתו שהיו סבה קרובה ליציאתה כגון שעמד בפניה עד שחזרה מפניהם לצד אחר והפסידתו הרי הם כאלו הוציאה בידיהם".

ותוספות (ב"ק נה ע"ב) כתבו: "או שפרצה לסטים – ואצטריך לאשמועינן דאפילו הלסטים פטורים כשלא הוציאוהו". והרשב"א (ב"ק שם) הוסיף: "דאתא לאשמועינן דכל שהוציאה קיימא ברשותייהו אפילו לתשלומי נזק".

עולה מן המשנה שאם הלסטים רק פרצו את הגדר או הכותל והבהמה יצאה מעצמה והזיקה, בעל הבהמה והלסטים פטורים על נזיקה, מפני שגרמת הלסטים בנזיקה

קלושה ואין הוא מבעלי הבהמה. אבל אם הוציאה הלסטים או אפילו עמדו בפניה וגרמו לה לצאת ולהזיק הלסטים חייבים ובעליה פטורים.

בהמשך הסוגיה נאמר כך (ב"ק נה ע"ב): "תניא, אמר ר' יהושע: ארבעה דברים, העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואלו הן: הפורץ גדר בפני בהמת חברו... אמר מר: הפורץ גדר בפני בהמת חברו. ה"ד? אילימא בכותל בריא, בדיני אדם נמי ניחייב! אלא בכותל רעוע".

ומסביר תוספות: "אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב – פי' אכותל, דאבהמה ודאי לא מיחייב בפריצת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא, וי"ס שכתוב בהן בהדיא אכותל". וכן בתוס' בסנהדרין (עז ע"א ד"ה בנזקין).

וכן הרשב"א (ב"ק נה ע"ב): "אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב. לאו חייב אבהמה קאמר דגרמא בעלמא הוא וכדקתני במתני' או שפרצה לסטים פטורין ומשמע פטורין בין שהזיקה הבהמה בין שהזיקה דגרמא היא, ותנן הוציאה חייבין ואוקימנא בשהכישוה, אלא בדיני אדם לחייב על הכותל קאמר... ועוד אי אכותל למה ליה למימר בפני בהמת חברו, י"ל דה"ק הפורץ

תשובת המחבר: הרה"ג צודק, על גנב הבא לגנוב בידיעה שאם יעמדו כנגדו הוא יהרוג את בעל הבית ישנו דין של הבא במחתרת שחייב מיתה כאמור ברמב"ם (הל' גניבה פ"ט ה"ז): "הבא במחתרת בין ביום בין בלילה אין לו דמים אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם פטורין, ורשות יש לכל להרוג בין בחול בין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו, שנאמר אין לו דמים". אולם במקרה הנוכחי מדובר במטע המרוחק מהישוב, אין עליו שמירה בלילות ע"י בעה"ב או שלוחיו וע"כ איני חושב שאפשר לקבוע שהוא בא ע"מ להרוג, וסיעתא לי מהרמב"ם שם בהלכה יב: "וכן הבא במחתרת לתוך גתו או לתוך שדהו או לתוך הדיר והסתר יש לו דמים, שחזקתו שבו על הממון בלבד לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אלו". ולכן אף במקרה שלפנינו נראה לי שכשם שאסור להרוג גנב, ה"ה שאסור להשתמש בכלבי תקיפה.

חבל נחלתו

והזיקה, אם היה גדר חזק ובריא חייב, ואם היה כותל רעוע פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים".

והראב"ד השיג: "א"א זה שאמר חייב לא ידענו מהו אם על הכותל אמר למה ליה למימר ויצתה והזיקה, ואם על הנזק אמר אינו כן אלא אם כן הכישרה והדריכה לנזק".

ובאר המגיד משנה: "ופירש רבינו ז"ל פטור וחייב על הנזק שהזיקה הבהמה והקשור עליו מהמשנה שהביא הוא למעלה דקתני הוציאנה ליסטים דוקא הוציאנה הא פרצו בפניה אינן חייבין על נזקה. והשיב ז"ל שחילוק יש בין הליסטים המתכוונים לגנוב ולא לפרוץ גדר ובין זה המתכוון לפרוץ הגדר ולא לגנוב והראה פנים לדבריו, ואחרים פירשו פטור וחייב על הבהמה שנאבדה וכן דעת ר"א בהשגות וכן דעת האחרונים ז"ל".

היינו, הרמב"ם מסביר שפורץ גדר בפני בהמת חבירו חייב על נזקים שעשתה הבהמה אם הגדר בריאה, וחייב מדיני שמים על נזקים שעשתה הבהמה אם הכותל רעוע. והראב"ד הסביר כרשב"א.

הרמב"ם הסביר את שיטתו בתשובתו לחכמי לונל (סי' תלב) שהובאה בקצרה אף במגדל עוז בהלכה זו. וז"ל: "...אלא כך הדין השובר כלי שלם וחזק משלם דמי כלי שלם והשובר כלי רעוע אינו משלם [אלא] כלי רעוע. כך הסותר כותל חבירו אם אכותל בעלמא קאי משלם דמי הכותל שהפסיד בין שלם בין רעוע חייב בדיני אדם. וא"ת כותל זה הרעוע עומד לסתירה הוא ומצוה קא עביד אמאי חייב בדיני שמים, אלא ודאי כל המפרש כך נשתבש ואין הדברים אמורים אלא לענין הבהמה שיצאה מפרצה והזיקה אם היה הגדר חזק ובריא הפורץ חייב בנזקה בדיני אדם, ואם היה הכותל רעוע שאינה

גדר רעוע בפני בהמת חבירו פטור בין על הכותל בין על הבהמה מדיני אדם **ומיהו חייב על הבהמה מדיני שמים** שלא היה לו לפרוץ עד שיודיע לבעלים וישמרו את בהמתן".

היינו, תוס' מחייבים על כותל רעוע בדיני שמים, והרשב"א אף על אובדן הבהמה. ועל נזקי הבהמה חייבים רק אם הכישרה.

ובתורת חיים פרש מדעתו כרשב"א: "רש"י ז"ל והתוספות פירשו דאכותל קאי ומיהו פשטא דשמעתא לא משמע כן מדלא קאמר בהדיא בדיני אדם נמי ניחייב אכותל, לכך נראה דניחייב אבהמה קאמר וכן משמע מדברי הרמ"ה שכתב הטור ומה שכתב התוס' דאבהמה ודאי לא מחייב בפריצת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בנזקין, י"ל דדבר מצוי ושכיח הוא שהבהמה בורחת כשנפרץ הכותל וכיון דמצוי הוא לא הוי גרמא בנזקין אלא דיני דגרמי הוא כמ"ש התוס' בפ' לא יחפור בשם ריב"א ז"ל דכל היזק מצוי ורגיל דיני דגרמי הוא".

רבינו ירוחם (מישרים נל"א ח"א) כתב: "אם יצתה והזיקה... ואפילו נפרצה מחיצה בלילה או שפרצה לסטים ויצתה והזיקה **פטור, ואפילו ליסטים פטורים מדיני אדם.** ואם הוציאנה ליסטים הלסטים חייבים ואפילו שלא עשו לסטים אלא שהכישרה או שעמדו בפניה, ואם היה ביום אפילו כותל בריא הוא חייב דסתמא ידע והיה לו להחזירה כדי שלא תעשה נזק אבל בלילה אפילו ידע אין מחוייב להחזירה ולפיכך פטור בכותל בריא ודוקא שהוציאנה לגולה אבל הוציאנה לאבדה פטורים".

הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ד ה"ב) פסק: "הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת

מזיק. גנב חייב על נזקי הבהמה רק אם הוציאה בידים. מזיק חייב מעת שפרץ כיון שהתכוין שתצא ותזיק.

הראב"ד וכן תוס' ורשב"א חלוקים עליו וסוברים שאין זה תלוי בכונת הפרץ אלא תלוי במעשיו. ולכן אם פרצו את הכותל פטורים על נזקי הבהמה, ואם הכישוה כדי לגוזלה ולזכות בה (לתוס') או כדי שתזיק (לראב"ד) – נכנסה לרשותם וע"כ חייבים, ועל הכותל ואובדן הבהמה אם הכותל רעוע משלם מדיני שמים, ואם הוא חזק מדיני אדם.

עולה שהרמב"ם מרחיב את החיוב ומחייב בפורץ אף ללא מעשה כיון שכונתו להזיק.

הטור (ח"מ סי' שצו) פסק: "הוציאוה לסטין הם חייבין משענת משיכה או שהכישוה במקל להוציאה ודוקא שהוציאוה כדי לגזלה אבל הוציאוה כדי לאבדה פטורים. הפרץ גדר לפני בהמת חבירו וברחה ונפסדה אינו חייב לשלם הבהמה אפילו שהיה הכותל בריא אבל על הכותל חייב. והרמ"ה כתב שחייב ג"כ לבעל הבהמה לשלם בהמתו, והרמב"ם ז"ל כתב שחייב לשלם בנזקי הבהמה אם הלכה והזיקה, והראב"ד כתב שאינו חייב בנזקי הבהמה אא"כ הכישה והזמינה לנזק".

ובאר הב"י את דעת הטור שסבר כרא"ש וחלק על שיטת הרמב"ם ולכן אם הוציאוה בפעולת משיכה או הכשה במקל העמידום כאחראים על נזקיה, אולם רק אם הגנבים הוציאוה כדי לגוזלה אבל אם הוציאוה לאבדה ולהזיק לבעל הבהמה פטור מתשלומים על נזקיה.

ולגבי פורץ גדר והבהמה יצאה מעצמה פסק הטור שחייב בכותל בריא וחייב מדיני שמים בכותל רעוע. ועל אובדן הבהמה

משתמרת הפרץ פטור מדיני אדם על זה הנזק שהזיקה הבהמה וחייב בדיני שמים. שהרי גרם לבעלים לשלם הואיל והכותל רעוע כמו שביארנו שאפילו חתרוה או פרצוה לסטים בעל הצאן חייב ואם לא פרץ אפשר היה שלא תצא ולא תזיק ומפני זה חייב בדיני שמים. וזה שהקשיתם על דבר זה מן הליסטים שפרצו מחיצת הדיר בבריאה שאין חייבין בנזקיה עד שיוציאוה אבל אם יצתה מעצמה פטורין ודאי קושיא היא זאת ושמא זאת הקושיא שבשה המפרש עד שהעמיד דבר זה בכותל עצמו. וזהו פירוקה הפרש גדול יש בין ליסטים שפירצו הדיר ובין חבירו שפרץ לפני בהמתו שהליסטים כוונתם לגנוב הבהמה לפיכך כל זמן שלא הוציאוה מרשות בעלים לא נתחייבו ולא נעשית ברשותם ובעת שיוציאוה נעשית ברשותם ונתחייב בנזקיה, אבל אם הניחזה שם הרי לא עשו הנזק שנתכוונו לו שהוא הגניבה ולפיכך פטורין, אבל הפרץ גדר לפני בהמת חבירו אין כוונתו לגנוב ולא נתכוון אלא שתצא הבהמה ותזיק ויתחייבו הבעלים בנזקיה ולפיכך הוא חייב באותו נזק כדין כל מזיק, וזה הפרש בין לסטים ובין פורץ בהמת חבירו, והרי כל הדברים נכונין ויוצאין על עיקרי הדינין וכלם נתנו מרועה אחד".

שיטת הרמב"ם היא שעל הכותל חייבים הלסטים ולפי סוג הכותל תשלומיהם. לגבי נזקי הבהמה אם הכותל רעוע חייבים על נזקיה מדיני שמים כיון שאולי היתה הבהמה פורצת בעצמה, ואם הוא בריא בדיני אדם. וכל זאת בפורץ גדר ע"מ שיצאו הבהמות ויזיקו, אולם אם גנב פרץ גדר כיון שהתכוין לגנוב ולא להוציאם כדי שיזיקו פטור על נזקים שהזיקה לאחר יציאתם, אא"כ הוציאוה בידים. ומחלק בין גנב לבין

חבל נחלתו

את הכלבים ולא התכוונו להוציאם שיזיקו, ולפי הראב"ד לא הזמינו את הכלבים להזיק אלא באו לגנוב. ואם כן בעל הכלבים והגנבים פטורים משום גרמא בנזקין.

ויש לעיין אם בידיעה שכן הדין, האם המגדל כלב בידיעה שאם תיפרץ הגדר ע"י גנבים הם פטורים מתשלום על נזקי הכלב – האם במקרה זה אין בעל הכלב חייב בנזקיו שכן הוא יודע שהכלב שהוא מגדל הוא מסוכן, והשמירה שהוא שומר עליו אינה מספיקה. וא"כ האם לא מוטלת עליו חובת שמירה גדולה עוד לפני שנפרצה הגדר לשמור על החיה הרעה שהוא מגדל ברשותו כדי שלא תוכל לצאת ולהזיק. וא"כ רמת הסיכון בגידול חיה רעה כזו היא כה גדולה שאסור להתירה כלל מהשרשרת.

ה. דין גוי שגנב

באזור בו נשאלה השאלה המדובר באוכלוסיה בדואית בעיקרה שגונבת וגוזלת מכל הבא ליד, והשאלה היא מה דינם ומה דין מי שפגע בהם גופנית בשעת גניבה. לשם הבנת הדין והזכות למנוע מנכרי לגנוב נעסוק אף בדין חובל בישראל.

הרמב"ם פסק בהל' מלכים (פ"ט ה"ט) ברשימת שבע מצוות ב"נ: "בן נח חייב על הגזל, בין שגזל עכו"ם בין שגזל ישראל, ואחד הגזל או הגונב ממון או גונב נפש, או הכובש שכר שכיר וכיוצא בו, אפילו פועל שאכל שלא בשנת מלאכה, על הכל הוא חייב, והרי הוא בכלל גזלן, מה שאין כן בישראל, וכן חייב על פחות משה פרוטה, ובן נח שגזל פחות משה פרוטה ובא אחר וגזלה ממנו, שניהן נהרגין עליה".

מרשימה זו נעדר דין חבלה, וכן נעדר

במחלוקת בין הראשונים. והביא את שיטת הרמב"ם שאם התכוין לפרוץ ולהזיק והלכה בהמה והזיקה חייב אף ללא הכשה או הזמנה לנזק, והראב"ד חלק שרק אם הזמינה להזיק.

ומצאתי בשו"ת נוכח השולחן (אה"ע סי' יג) שכתב: "הנה מבואר הדבר דהגם דס"ל להרמב"ם דפורץ גדר לפני בהמת חבירו חייב בנזקה מדינא דגרמי מ"מ זהו דוקא במתכוין להזיק אבל במתכוין לגנוב הגם שיצאה והזיקה הוא פטור מדד"ג כיון שאין כנתנו להזיק אלא לגנוב וכדברי הרמב"ם ז"ל פסק מרן בש"ע ח"מ סי' שצ"ז ע"ש בסמ"ע וא"כ מוכח דסברי הרמב"ם ומרן דאף בדינא דגרמי אם מתכוין להנאתו פטור".

בשו"ע (ח"מ סי' שצו ס"ג) פסק: "הוציאה לסטים, הם חייבים משענת משיכה או שהכישוה במקל להוציאה. ודוקא שהוציאה כדי לגזלה, אבל הוציאה כדי לאבדה, פטורים".

ובכך פסק כטור, ואף הרמב"ם יסכים לרוב ההלכה פרט לסיומה שיחלוק שאף המוציאה לאבדה חייב עליה ועל נזקה.

ובסעיף ד הוסיף: "הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאה והזיקה, אם היה גדר בריא וחזק, חייב. ו"א דאינו חייב בנזקי הבהמה אלא אם הכישה והזמינה לנזק, וכן עיקר (טור) בשם הראב"ד והמגיד פ"ד דנ"מ). ו"א דאפילו על הבהמה עצמה אינו חייב, אם נאבדה (טור). ואם היה כותל רעוע, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים".

המשפט הראשון בסעיף ד מתאים לרמב"ם, והרמ"א מוסיף את דעת הראב"ד. לגבי השאלה שלפנינו, גנבים שפרצו את הגדר וכלבים ברחו והזיקו, לפי הרמב"ם והגנבים פטורים משום שלא התכוונו לגזול

מיתר שבע מב"נ. מכאן ניתן ללמוד שבעוד שבישראל אנו אומרים: לא יהיה ממונו חמור מגופו, הרי בגוי ממונו חביב עליו מגופו, ולכן אם פגע ברכוש חבירו הנכרי – נהרג. ואם פגע בגוף חבירו הנכרי חייב אולי ממון לפי דינים ותקנות שקבעו לעצמם אבל פטור ממיתה. לגבי דין גוי שחבל בישראל הדין שונה. ויש מכך ללמד על הבדל הגישות שבין ישראל לגויים. בישראל חבלה בגוף עדיפה וחמורה מנזקי ממון ואילו בנכרים להיפך. וכשדנים בידי ישראל מחמירים על נכרי שגופו של ישראל יהיה לפחות כממונו.

נאמר במסכת סנהדרין (נח ע"ב): "אמר רבי חנינא: נכרי שהכה את ישראל – חייב מיתה, שנאמר (שמות ב') ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי] וגו'." וברש"י: "ויך את המצרי – משום דהכה איש עברי'."

והרמב"ם (הל' מלכים פ"י ה"ו) פסק: "...ועכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אנ"פ שהוא חייב מיתה אינו נהרג." וכ"פ בהל' חובל ומזיק (פ"ה ה"ג).

איסור זה אינו נמנה על שבע מצוות בני נח. וכן התורה תמימה כתב שהריגת משה את המצרי היתה משום הוראת שעה.

וכתב הרדב"ז (הל' מלכים פ"י ה"ו): "ומ"מ אין נהרגין בב"ד אלא על שבע מצוות."

וכן הכסף משנה: "וסובר רבינו שאנ"פ שחייב מיתה לשמים אינו נהרג וראיה מדשקלינן וטריןן באלו הן הגולין אם גר תושב שהרג את ישראל גולה או נהרג ואם איתא לשקול ולטריןן בחובל בישראל אלא ודאי אנ"פ שחייב מיתה אינו נהרג וקרא דויפן כה וכה אסמכתא בעלמא הוא."

אולם הר"ן (סנה' נח ע"ב) כתב שלא

כרמב"ם, וז"ל:

"כותי שהכה את ישראל חייב מיתה. משמע דמדין גזל מיייתין לה דמה לי חבל בגופיה מה לי חבל בממונו. ולפי"ז ל"ש כותי ול"ש ישראל שוין בדבר. ועוד מהיכא ילפינן לה מהמצרי שהכה את איש עברי שניהם היו ב"נ. ולי לא משמע הכי דדוקא ישראל, דאנ"ג דעדיין לא קבלו התורה כבר היה להם מצות יתירות על בני נח וכדכתיבנא לעיל, ועוד דא"כ למה מנו בכלל הו' מצות שפיכת דמים והיא הריגה לחשבו מכה חבירו, אלא ודאי דוקא מכה ישראל חייב מיתה ממש כמו שהרגו מרע"ה.

"אבל הרמב"ם ז"ל כתב דאין בחיוב מיתה זו ובחיוב מיתה שאמרו בכותי העוסק בתורה ובחיוב מיתה בכותי ששבת, אלא שמודיעין אותו שהוא חייב מיתה ומכולן עונשין אותו אם יעשה אבל אינו נהרג עליהו אנ"ג דמפשטא דגמרא לא משמע הכי מדאמרינן בסמוך גבי כותי העוסק בתורה וליחשבה גבי ז' מצות דמשמע דמעיקר מצוה היא. ועוד מדאפקה מגזל או מנערה המאורסה שהם חייבי מיתות ממש."

היינו, הר"ן עונה שגוי שחבל בגוי אינו חייב מיתה משום גזל שא"כ אין הבדל בין ישראל לנכרי על שניהם חייב, וכן לא היו מונים ש"ד בזמב"נ אלא חבלה. ומכך מגיע הר"ן שמדובר דוקא בחבלה בישראל ולכן חייב עליו מיתה. ושלא כרמב"ם לפי הר"ן נהרג בב"ד. ומה שלא נמנה בזמב"נ היינו משום שהמדובר על דיני כגוי כלפי גוי אחר ולא על דיני כלפי עם ישראל.

וכן כתב בערוך לנר (סנהדרין שם): "הא דלא קחשיב ליה בהדי ז' מצות וכדפריך לקמן גבי גוי ששבת ושנסק בתורה ובזה לא שייכי תירוצי הגמרא י"ל דלא קחשיב אלא

חבל נחלתו

ובמחשבה ראשונה בעניין שאלתנו, חשבתי שכשם שגוי נהרג על פגיעה ממונית בישראל הן בגופו הן בממונו יהיה מותר כדי למונעו מהיזק ממון – לפגוע בגופו או אף להורגו שהרי זה דינו, ועביד איניש דינא לנפשיה, ורק בישראל שאין עונשו על גניבת ממון יהא אסור להורגו או לפגוע בגופו שלא לצורך. אולם במחשבה שניה נראה לי שהדבר אסור שהרי כאמור לענ"ד הותר למנוע בפגיעות ההכרחיות אבל לא הותר לפוצעו קשה וודאי שלא להורגו וא"כ אם אדם שם כלבי טרף במטע שלו הוא נוקט בפעולות שלא הותרו מדין עביד איניש דינא לנפשיה.

והקשו לי מדין הבא במחתרת.

כך כתב הרמב"ם (הלכות גניבה פ"ט הל' ט-יב בהבאת חלק מההלכות):

"ומפני מה התירה תורה דמו של גנב אף על פי שבא על עסקי ממון לפי שחזקתו שאם עמד בעל הבית בפניו ומנעו יחרגו ונמצא זה הנכנס לבית חבירו לגנוב כרודף אחר חבירו להרגו ולפיכך יורג בין שהיה גדול בין שהיה קטן בין זכר בין נקבה.

"היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב בא עליו אינו הורגו ולא בא אלא על עסקי ממון אסור להרגו, ואם הרגו הרי זה הורג נפש... "וכן הגנב שגנב ויצא או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת הואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים...

"וכן הבא במחתרת לתוך גנתו או לתוך שדהו או לתוך הדיר והסתר יש לו דמים, שחזקתו שבא על הממון בלבד לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אלו". (עי' לעיל הערה 3).

וכך הדברים לענ"ד באזורנו, הגנבים באים על עסקי ממון ואינם מתכוונים

מה שהוא משום ב"נ דהיינו המצות שחייב עליהן מחמת שהוא ב"נ, אבל גוי שהכה ישראל אין החיוב מחמת שהוא ב"נ דהא אם הכה ב"נ אחר אינו חייב ולא חייב רק משום שהכה ישראל, ולא הוי דומיא דאינך לכן לא קחשיב. ועוד כיון דנכרי שהכה את ישראל מדין גזל חייב וכמ"ש הר"ן א"כ הוא בכלל גזל".

ונראה לומר שהאמירה שלא יהיה גופו פחות מממונו, אינה אלא בדיני ישראל אבל בדיני גויים גופו פחות מממונו. וסובר הר"ן שכלפי ישראל נידון לפי דיני ישראל ולכן נהרג על כך מדין גזל.

אולם לפי הרמב"ם אין החיוב מדין גזל אלא מדין קדושת ישראל בלבד ועל כן בנזקי ממון דנים לו כשאר נכרים, אבל בנזקי גוף מעבירים אותו לדין חדש שאין בו כלל וכאותם דינים שהזכיר הר"ן בחדא מחתא: שעסק בתורה וששבת, שחיוב מיתה יש בהם לנכרי, אבל אין הורגים אותו.

ו. טיעונים שונים

ההיתר להפסיק או למנוע את הגניבה ע"י כלב נובע מדין "עביד איניש דינא לנפשיה". היינו עתה בטרם הגוי נכנס למטע איני יכול למונעו ולעשות מאומה. כאשר הוא נכנס ע"מ לגנוב הותר לי למונעו באמצעים המינימליים שימנעו ממנו לבצע את זממו, אבל לא הותר להורגו או להענישו. בספרי חבל נחלתו (ח"ב סי' קב עמ' 396) התווכחתי עם מו"ר הגר"ז"נ גולדברג הי"ו בדין זה. הגר"ז"נ גולדברג טען בדין עביד איניש דינא לנפשיה הותר אף להעניש ואני סברתי שאסור להעניש ומותר רק למנוע.

ומשוחרר בלילה בחצרו. אולם יכולות להיוצר תקלות חמורות כאשר נצטרך לתפקוד הכלב. ראשית, אמנם הנכנס לא רשות אחראי לנזקיו, ועם זאת לא בכל מקרה מותר להניח בחצרו כלב אשר יפגע גופנית בגנב, או יגרום לו למוות. שכן אם הגנב בא במחותרת ע"מ להרוג את בעה"ב אם יעמוד על ממונו מותר לפי ד"ת להרוג את הגנב, לעומת זאת אם הוא בכוונה מוכחת שלא להרוג כגון שהוא בא שלא חמוש או במקרה דנן למטעו של בעה"ב אסור להורגו והוא חייב ממון אבל לא נפשות. כמו"כ אם גנבים יפרצו את הגדר והכלב ילך וינשוך סתם בני אדם, הגנבים ודאי פטורים, ואילו בעל הכלב אין זה ברור שפטור שכן הוא גידל את החיה הרעה בביתו, והיה צריך לשומרה שלא תלך ותזיק אפילו אם הגורמים ליציאתה הם גנבים. ואולי מה שהתירו בספר גידול כלב שאינו קשור בלילה, הוא רק כלפי נכרים שהם נהרגים אף על פחות משו"פ, אבל לגבי גנב מישראל הדבר צ"ע. ולכן מן הראוי שלא להניח כלבי תקיפה בחצרו כשאינם קשורים לשלשלת.

להרוג ולכן אין להורגם.

עוד הקשו הרי חלקם באים ע"מ להזיק בלא שום רווח ממוני, ופעולה זו היא בגדר מרידה כאמור בספר שופטים (פ"ט פס' כה): "וישימו לו בעלי שכס מארבים על ראשי ההרים ויגזלו את כל אשר יעבר עליהם בדרך ויגד לאבימלך". ומפרש הרד"ק: "ושמו לו מארבים על ראשי ההרים ואותם המארבים היו גוזלים כל אשר עבר עליהם **לומר שיצאו מתחת רשותו ואין להם מושל** והיו נושאים הישר בעיניהם". היינו עשיית אזרחים כטוב בעיניהם בפעולות כנגד החוק יש בהן צד של מרידה. וא"כ אולי מדין מלחמה הותר להניח בשדה כלבי תקיפה ככלי נשק לפגוע בכל הנכנס להזיק. ונראה שאע"פ שיש צדק בעצם הטענה שבמקומות אלו אין יד המשטרה תקיפה והם לעתים עושים כרצונם, בכ"ז מלחמה צריכה להכריז המדינה ולא אנו יכולים להכריז על כך. ואם כן למסקנה א"א להניח מצד דינים אלו כלבי תקיפה משוחררים.

מסקנה

מותר לגדל כלב קשור בשרשרת ביום